

Алексеева О. В.

аспірантка

Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»

Aliksieieva Olha

Postgraduate Student

National Scientific Centre «Institute of Agrarian Economics»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА МОТИВАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Анотація. У статті визначено, що сучасна концепція ефективної зайнятості сільського населення має формуватися в контексті певної загальної моделі аграрного устрою країни та ґрунтуватися на її ключових принципах. Обґрунтовано, що ефективна зайнятість стає важливою передумовою економічного зростання, інтегральним показником якості та результативності ринкових реформ, позитивної динаміки соціальних і демографічних процесів. Проаналізовано основні характеристики ринку праці у період 2014–2018 рр. Визначено, що заробітна плата є одним з основних джерел формування доходів працівників аграрної галузі, яка, своєю чергою, залежить від структури витрат аграрних підприємств, а головне – від питомої ваги в них витрат на оплату праці. Висвітлено основні мотиви зайнятості для працівників аграрних підприємств. Окремлено особливості сільськогосподарського виробництва з погляду мотиваційних процесів.

Ключові слова: зайнятість, мотивація, мотиваційні пріоритети, сільськогосподарські підприємства, ринок праці, заробітна плата, аграрний сектор.

Вступ та постановка проблеми. В економіці будь-якої країни аграрний сектор займає особливе місце, оскільки саме тут здійснюється виробництво якісного та доступного продовольства. Важливою роллю сільського господарства є участь у вирішенні світової проблеми голоду, тому ступінь його розвитку безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки країни.

В умовах розвитку ринкової економіки та реформування аграрного сектору дедалі актуальнішою стає проблема працевлаштування і зайнятості сільського населення. Функціонування аграрної сфери економіки в умовах сьогодення характеризується незбалансованістю робочої сили і засобів виробництва, низьким рівнем кваліфікації робочих кадрів, гострою нестачею спеціалістів високого рівня, що призводить до зростання безробіття серед сільського населення і, як наслідок, до зниження рівня життя селян.

Сучасна концепція ефективної зайнятості сільського населення має формуватися в контексті певної загальної моделі аграрного устрою країни та ґрунтуватися на її ключових принципах. Слід відзначити, що в Україні нині відсутня задекларована у нормативно-правових актах певна модель аграрного устрою, що свідчить про відсутність чіткої позиції влади та суспільства щодо подальшого розвитку села [3].

Зайнятість для більшості населення є основним джерелом доходів і засобом забезпечення гідного життя, тому дослідження ефективності та мотиваційних пріоритетів зайнятості населення в сільському господарстві набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висока актуальність досліджень проблем зайнятості у сільському господарстві підтверджується великою кількістю публікацій провідних вітчизняних науковців, а саме: О.Г. Шпикуляка [1; 2], М.Б. Махсми [3], О.А. Грішнєвої [4], М.Й. Маліка [5], А.Г. Бабенко, О.О. Васильєвої [6] та ін. Питанням мотивації ефективної зайнятості присвячено праці М.В. Семикіна, Н.А. Іщенко, М.О. Родіо-

вої [7], Л.П. Червінської [8]. Разом із тим залишається багато аспектів цієї проблеми, що досить обмежено розкриті у вітчизняній економічній науці, зокрема маємо на увазі проблему ефективності та мотиваційних пріоритетів зайнятості у сільському господарстві.

Метою даної роботи є визначення основних показників зайнятості населення та особливостей її мотиваційних пріоритетів у сільському господарстві.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення ефективної зайнятості населення та її мотиваційних пріоритетів з урахуванням особливостей агропромислового виробництва.

Результати дослідження. Зайнятість населення виступає важливим чинником стійкості соціально-економічної системи та суспільного відтворення, необхідною умовою і формою життєдіяльності людини. У соціально орієнтованій ринковій економіці людина реалізує своє конституційне право на працю, а праця є базисом зростання ВВП, формування рівня життя населення й економічної могутності держави, її національної безпеки. Тому, безперечно, ефективна зайнятість стає важливою передумовою економічного зростання, інтегральним показником якості та результативності ринкових реформ, позитивної динаміки соціальних і демографічних процесів.

Удосконалення системи соціально-трудова відносин потребує забезпечення гідної праці в системі формування соціальної політики та поступової адаптації трудового законодавства України до стандартів європейських країн, що є однією з вимог виконання планів імплементації актів ЄС (ст. 291 «Багатосторонні трудові стандарти та угоди» та гл. 21 «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (УАЕС)) [9]. Зокрема, йдеться про стандарти у сфері зайнятості, соціальної політики, рівних можливостей та попередження будь-якої дискримінації, захисту трудових прав праців-

ників, підвищення рівня безпеки та охорони здоров'я на виробництві.

Одним із принципів державної політики зайнятості в Україні Законом «Про зайнятість населення» проголошується сприяння забезпеченню ефективної зайнятості [10].

Ефективність як основна проблема економічної науки і господарської практики визначається шляхом аналізу співвідношення результатів і витрат людської діяльності. Витрати визначаються розміром (вартістю) використаних економічних ресурсів. Результати характеризуються обсягами та вартістю виробленої і реалізованої продукції, розмірами доданої вартості, прибутку, а також показниками конкурентоспроможності, якості життя, екології та ін. Економічні результати найчастіше виражаються обсягами виробленої продукції або розміром отриманого прибутку. Якщо у розрахунку ефективності результати характеризуються обсягом продукції (послуг), то ми маємо показники продуктивності, а якщо результати характеризуються розміром прибутку, то такі показники ефективності називаються прибутковістю (рентабельністю) [4, с. 377].

За даними Державної служби статистики України, ринок праці за досліджуваний період характеризується зниженням рівня зайнятості економічно активного населення (у віці 15–70 років), зростанням валової доданої вартості та продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах (табл. 1).

Динаміка зниження рівня зайнятості прослідковується у галузі сільського, лісового та рибного господарства. Так, кількість зайнятих у сільському, лісовому та рибному господарстві за 2014–2018 рр. зменшилася на 5%, причому середньооблікова кількість штатних працівників у сільському господарстві зменшилася на 14,6%, а кількість найманих працівників у сільському господарстві – на 12,2%. Позитивним є зростання кількості підприємств, які здійснювали сільськогосподарську діяльність, на 6,5%.

Актуальним питанням зайнятості у сільському господарстві є недостатня кількість робочих місць, адже наван-

таження на одну вакансію у сільському, лісовому та рибному господарстві становить 35 осіб, тоді як у середньому по країні цей показник становить шість осіб.

У 2018 р. продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах становила 313,6 тис грн на одного зайнятого в сільськогосподарському виробництві, у постійних цінах 2010 р., що майже на 38% більше рівня 2014 р. Сільське господарство характеризується найвищим показником використання робочого часу працівників. Так, у 2018 р. у розрахунку на одного штатного працівника відпрацьовано 1 811 годин, що становить 90,9% до табельного фонду робочого часу. Зменшення втрат робочого часу сприяє зростанню продуктивності праці внаслідок кращого використання трудових ресурсів. У досліджуваному періоді прослідковується тенденція підвищення нарахованої середньомісячної заробітної плати штатним працівникам у сільському господарстві у 2,8 рази, що, безумовно, є позитивним фактом. Але заробітна плата у сільському господарстві становить 80,8% середнього рівня по економіці й є одним із найнижчих показників серед інших видів економічної діяльності.

Заробітна плата є одним з основних джерел формування доходів працівника, яка, своєю чергою, залежить від структури витрат аграрних підприємств, а головне – від питомої ваги в них витрат на оплату праці [5, с. 89]. Дані витрати, своєю чергою, впливають на рівень мотивації праці і, як наслідок, на її продуктивність. Так, прямі витрати на оплату праці у структурі виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах знизилися у 2018 р. порівняно з 2012 р. майже на третину. У 2012 р. вони становили 9,2%, а в 2018 р. – 5,7%, а у фермерських господарствах – 5,6% і 5,1% відповідно. Відрахування на соціальні заходи у 2018 р. становили 1,2% порівняно з 2012 р., де вказані витрати були на рівні 3,4% у сільськогосподарських підприємствах і 2,4% – у фермерських господарствах. Орендна плата

Таблиця 1

Основні показники зайнятості населення в аграрній сфері

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2018/2014	
						+/-	%
Кількість зайнятих, тис осіб, у т. ч.	18073,3	16443,2	16276,9	16156,4	16360,9	-1712,4	90,5
<i>сільська місцевість</i>	5292,4	5134,2	5098,4	5047,1	5089,2	-203,2	96,2
<i>міська місцевість</i>	12780,9	11309,0	11178,5	11109,3	11271,7	-1509,2	88,2
Економічно активне населення (у віці 15–70 років), тис осіб, у т. ч.	19920,9	18097,9	17955,1	17854,4	17939,5	-1981,4	90,1
<i>сільська місцевість</i>	5850,6	5667,5	5648,7	5602,2	5604,7	-245,9	95,8
Кількість зайнятих у сільському, лісовому та рибному господарствах, тис осіб	3091,4	2870,6	2866,5	2860,7	2937,6	-153,8	95,0
Середньооблікова кількість штатних працівників у сільському господарстві, тис осіб	458	417	410	405	391	-67	85,4
Кількість найманих працівників у сільському господарстві, тис осіб	607,5	568,5	562,3	554,5	533,6	-73,9	87,8
Середньомісячна заробітна плата, нарахована штатному працівнику у сільському господарстві, грн	2476	3140	3916	5761	7166	4690	289,4
Кількість підприємств, які здійснювали сільськогосподарську діяльність, од.	46199	45379	47697	45558	49208	3009	106,5
<i>у т. ч. фермерські господарства</i>	33084	32303	33682	34137	33164	80	100,2
Валова додана вартість (у фактичних цінах), млрд грн	161,1	239,8	279,7	303,9	360,7	199,6	223,9
Продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах*, тис грн	227,8	223,3	275,3	271,5	313,6	85,8	137,7

* На одного зайнятого в сільськогосподарському виробництві, у постійних цінах 2010 р.

Джерело: складено за [11; 12]

за земельні частки (паї) у 2018 р. становила 9,9% до загального підсумку у сільськогосподарських підприємствах, а у фермерських господарствах – 10,7%, що значно нижче порівняно з 2012 р., коли дані витрати були 59,2 % і 67% відповідно. Це вказує на зниження рівня доходів від зайнятості в аграрному підприємстві. Така ситуація зумовлює зменшення обсягів виробництва валової продукції через зниження рівня мотивації аграрної праці [13].

Світовий досвід переконує, що могутнім засобом забезпечення ефективною зайнятості в офіційній (легальній) економіці країни може бути мотивація працівників і безробітних до продуктивної трудової діяльності, якщо кваліфіковано і вміло її застосовувати на національному та регіональних (локальних) ринках праці.

У структурі мотивації економічної активності населення можна виділити низку її складників, а саме: мотивацію до ефективною праці, що забезпечує необхідні винагороди і задоволення наявні потреби; мотивацію зайнятості; мотивацію до розвитку конкурентоспроможності працівника; мотивацію до володіння засобами виробництва; мотивацію до вибору нового місця роботи тощо.

Основними мотивами зайнятості для працівників аграрних підприємств є: оплата праці, дохід від власності, умови праці, професійний та кар'єрний ріст, право участі у вирішенні господарських питань, отримання від підприємства соціально-культурних послуг [6].

Мотивація зайнятості є важливим компонентом процесу вибору та обґрунтування способу участі людини у трудовій діяльності, формування поведінкових характеристик населення щодо зайнятості. Це означає, що людина сама вирішує для себе необхідність та важливість включення в ті чи інші сфери суспільного виробництва, визначає своє ставлення до праці взагалі як до суспільної цінності та, зокрема, як засобу життєдіяльності [7, с. 28–29].

Мотивація зайнятості у сільському господарстві зумовлена значною мірою особливостями сільськогосподарського виробництва. Ними є сезонність виробництва, яка характеризується річною циклічністю виробництва в рослинництві, роботою з живими організмами у тваринництві, певними особливостями соціально-економічної структури сільськогосподарського виробництва. Ще однією передумовою, яка зумовлює особливості мотивації зайнятості і праці в сільському господарстві, є те, що, вибираючи сільське господарство як місце своєї діяльності, людина фактично вибирає для себе певний спосіб життя – сільський, який за соціальними благами є менш привабливим порівняно з міським. Це дуже важливо для молоді, яка вирішує проблему вибору сфери своєї діяльності. Одним із визначальних чинників, який зробив свої корективи у принципі формування мотивів до ефективною праці у сучасному аграрному виробництві, є зміна відносин власності в процесі реформування сільськогосподарських підприємств [8, с. 12].

Установлено, що найпоширенішими та найефективнішими є матеріальні методи, оскільки саме вони слугують для задоволення більшості потреб. Практично у 70% сільськогосподарських підприємств здебільшого використовують матеріальні методи мотивації праці, натомість нематеріальні методи застосовують лише у 20,8% досліджуваних суб'єктів господарювання. У кожному десятому обстеженому підприємстві не використовують жодних методів мотивації працівників [14, с. 69]. Найефективнішим механізмом мотивації праці на аграрних підприємствах є заробітна плата. Вона має виводитися не тільки з вартості (ціни) робочої сили і ринкових та інституціональних чинників, що впливають на неї, а й із процесу виробництва, де використовується робоча сила і створюється продукт праці.

Під час створення мотиваційного механізму слід виходити з необхідності підвищення ефективності виробництва за рахунок [5, с. 251]:

1) забезпечення високої господарської мотивації, тобто мотивації активної підприємницької діяльності як власників;

2) підвищення трудової активності працівників на основі посилення їх матеріальної і моральної заінтересованості в праці через дію стимулів;

3) забезпечення індивідуальної заінтересованості працівників у розвитку виробництва на основі концентрації капіталу.

Висновки. Зайнятість населення як економічна категорія являє собою важливий показник розвитку суспільства, який поєднує у собі економічні і соціальні результати функціонування всієї економічної системи. За досліджуваний період рівень зайнятості у сільському господарстві знизився, а продуктивність праці зросла, що може свідчити про підвищення рівня автоматизації та механізації аграрного виробництва.

Заробітна плата є не лише одним з основних джерел формування доходів працівника, а й найефективнішим механізмом мотивації праці. Забезпечення ефективною зайнятості неможливе без її належного мотиваційного стимулювання. Сільське господарство характеризується низкою особливостей мотиваційних процесів, серед яких головними є сезонність виробництва, низька соціально-економічна інфраструктура населених пунктів.

Для підвищення ефективності зайнятості населення у сільському господарстві необхідно розробити і затвердити на локальних, регіональних та державному рівнях програм, що регламентуватимуть основні питання забезпечення зайнятості, підтримки молодих спеціалістів для залучення їх у аграрне виробництво, стимулювання підприємницької діяльності, що, своєю чергою, дасть змогу поліпшити соціально-економічну інфраструктуру сільських територій. На рівні підприємств необхідно запроваджувати обов'язкову оцінку незадоволених потреб працівників для більш ефективного стимулювання продуктивної діяльності та новаторської ініціативи.

Список використаних джерел:

1. Шпикуляк О.Г. Менеджмент і здійснення кадрової політики аграрного підприємства. *Економіка АПК*. 2004. № 12. С. 132–136.
2. Шпикуляк О.Г. Ефективність управління аграрним підприємством. *Економіка АПК*. 2005. № 3. С. 22–25.
3. Махсма М.Б. Зайнятість сільського населення: концептуальний аспект. Київ, 2010. URL : https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/26757/STS_18_9.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 01.10.2020).
4. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносини : підручник. Київ : Знання, 2006. 559 с.
5. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2005. 370 с.
6. Бабенко А.Г., Васильєва О.О. Особливості відтворення трудового потенціалу в аграрному секторі України. *Україна: аспекти праці*. 2012. № 5. С. 38–45.

7. Семикіна М.В., Іщенко Н.А., Родіонова М.О. Мотивація ефективної зайнятості: проблеми, тенденції, вибір стратегії : монографія. Кіровоград : КОД, 2009. 200 с.
8. Червінська Л.П. Мотивація трудової діяльності в аграрній сфері : монографія. Київ : ПАРАПАН, 2003. 322 с.
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 06.10.2020).
10. Про зайнятість населення : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.
11. Праця України у 2018 році : статистичний збірник. Київ : Бук-Друк, 2019. 242 с.
12. Сільське господарство України 2018 : статистичний збірник. Київ, 2019. 235 с.
13. Шпикуляк О.Г. Кадровий потенціал та його формування в аграрних підприємствах. *Економіка АПК*. 2004. № 1. С. 155–159.
14. Нестерович А. Аналіз мотиваційного процесу у сільськогосподарських підприємствах. *Аграрна економіка*. 2015. Т. 8. № 3–4. С. 67–73.

References:

1. Shpykuliak O.H. (2004) Menedzhment i zdiisnennia kadrovoy polityky ahrarnoho pidpriemstva [Management and implementation of personnel policy of an agricultural enterprise]. *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 132–136.
2. Shpykuliak O.H. (2005) Efektyvnist upravlinnia ahrarnym pidpriemstvom [The effectiveness of agricultural enterprise management]. *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 22–25.
3. Makhsma M.B. (2010) *Zainiatist silskoho naseleння: kontseptualnyi aspekt* [Rural employment: conceptual aspect]. Available at: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/26757/STS_18_9.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accessed 1 October 2020).
4. Hrishnova O.A. (2006) *Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny* [Labor economics and social and labor relations]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
5. Malik M.Y., Shpykuliak O.H. (2005) *Kadrovyyi potentsial ahrarnykh pidpriemstv: upravlinskyi aspekt* [Personnel potential of agricultural enterprises: management aspect]. Kyiv: NNTs «IAE». (in Ukrainian)
6. Babenko A.H., Vasyliieva O.O. (2012) Osoblyvosti vidtvorennia trudovoho potentsialu v ahrarnomu sektori Ukrainy [Features of reproduction of labor potential in the agricultural sector of Ukraine]. *Ukraina: aspekty pratsi*, no. 5, pp. 38–45.
7. Semykina M.V., Ishchenko N.A., Rodionova M.O. (2009) *Motyvatytsia efektyvnoi zainiatosti: problemy, tendentsii, vybir stratehii* [Motivation for effective employment: problems, trends, choice of strategy]. Kirovohrad: KOD. (in Ukrainian)
8. Chervinska L.P. (2003) *Motyvatytsia trudovoi diialnosti v ahrarnii sferi* [Motivation of labor activity in the agricultural sphere]. K. : PARAPAN. (in Ukrainian)
9. Verkhovna Rada ukrainy (2014) *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony* [Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part]. Available at: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (accessed 6 October 2020).
10. Verkhovna Rada Ukrainy (2012) *Pro zainiatist naseleння* [On employment]: Zakon Ukrainy vid 5 lypnia # 5067-VI, no. 24. St. 243.
11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019) *Pratsia Ukrainy u 2018 rotsi* [Labor of Ukraine in 2018]. Kyiv: TOV «Buk-Druk».
12. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019) *Silske hospodarstvo Ukrainy 2018* [Agriculture of Ukraine 2018]. Kyiv: Informatychno-analitychne ahentstvo.
13. Shpykuliak O.H. (2004) Kadrovyyi potentsial ta yoho formuvannia v ahrarnykh pidpriemstvakh [Personnel potential and its formation in agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*, no. 1, pp. 155–159.
14. Nesterovych A. (2015) Analiz motyvatsiinoho protsesu u silskohospodarskykh pidpriemstvakh [Analysis of the motivational process in agricultural enterprises]. *Ahrarna ekonomika*, vol. 8, no. 3–4, pp. 67–73.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ И МОТИВАЦИОННЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Аннотация. В статье определено, что современная концепция эффективной занятости сельского населения должна формироваться в контексте определенной общей модели аграрного устройства страны и основываться на ее ключевых принципах. Обосновано, что эффективная занятость становится важной предпосылкой экономического роста, интегральным показателем качества и результативности рыночных реформ, положительной динамики социальных и демографических процессов. Проанализированы основные характеристики рынка труда в период 2014–2018 гг. Определено, что заработная плата является одним из основных источников формирования доходов работников аграрной отрасли, что, в свою очередь, зависит от структуры расходов аграрных предприятий, а главным образом – от удельного веса в них расходов на оплату труда. Освещены основные мотивы занятости для работников аграрных предприятий. Определены особенности сельскохозяйственного производства с точки зрения мотивационных процессов.

Ключевые слова: занятость, мотивация, мотивационные приоритеты, сельскохозяйственные предприятия, рынок труда, заработная плата, аграрный сектор.

EFFICIENCY AND MOTIVATIONAL PRIORITIES OF POPULATION EMPLOYMENT IN AGRICULTURE

Summary. With the development of a market economy and the reform of the agricultural sector, the problem of employment and employment of the rural population is becoming increasingly important. The functioning of the agricultural sector in today's economy is characterized by an imbalance of labor and means of production, low skills of workers, acute shortage of high-level professionals, which leads to rising unemployment among the rural population and, consequently, to lower living standards. The purpose of the article is to determine the main indicators of employment and features of its motivational processes in agriculture. In the process of solving the tasks the following research methods were used: comparative analysis (determined the dynamics of the main indicators of employment in the agricultural sector); statistical and economic (grouping, average and relative values used in the study of factors influencing the employment of the rural population), abstract-logical (for theoretical generalizations and formulation of conclusions). The article defines that the modern concept of effective employment of the rural population should be formed in the context of a certain general model of the agrarian system of the country and based on its key principles. It is substantiated that effective employment becomes an important prerequisite for economic growth, an integral indicator of the quality and effectiveness of market reforms, the positive dynamics of social and demographic processes. The main characteristics of the labor market in the period from 2014–2018 are analyzed. It is determined that wages are one of the main sources of income for agricultural workers, which in turn depends on the cost structure of agricultural enterprises, and mainly on the share of labor costs. The main motives of employment for employees of agricultural enterprises are highlighted. Features of agricultural production from the point of view of motivational processes are outlined. It is determined that in order to increase the efficiency of employment in agriculture it is necessary to develop and approve at the local, regional and state level programs that will regulate the main issues of employment. At the enterprise level, it is necessary to introduce a mandatory assessment of unmet needs of employees in order to more effectively stimulate productive activity and innovative initiative.

Key words: employment, motivation, motivational priorities, agricultural enterprises, labor market, wages, agricultural sector.